

**ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД УКООПСІЛКИ
«ПОЛТАВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЕКОНОМІКИ І ТОРГІВЛІ»
Кафедра туристичного та готельного бізнесу**

**НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА
з навчальної дисципліни
«ОСНОВИ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ»**

для студентів напряму підготовки 6.140103«Туризм»

Факультет харчових технологій готельно-ресторанного і туристичного
бізнесу

Полтава 2016

*Укладач: професор кафедри туристичного та готельного бізнесу, д. геогр. н.,
доцент Шуканов П.В.*

Рецензенти: Шевчук С.М., к. геогр. н., доцент, завідувач кафедри географії та краєзнавства Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка;

Єрмаков В.В., к. геогр. н., доцент кафедри географії та краєзнавства Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка.

*Навчальна програма дисципліни
обговорена і схвалена на засіданні кафедри
«01» вересня 2015 р., протокол № 1
Зав. кафедри туристичного та
готельного бізнесу
_____ проф. Скляр Г.П.*

УЗГОДЖЕНО
*Голова науково-методичної групи
з напрямку підготовки і спеціальності «Туризм»
_____ проф. Скляр Г.П.*

СХВАЛЕНО:
*Голова науково-методичної ради ПУЕТ
_____ проф. Рогоза М.Є.*

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
ЗМІСТ ДИСЦИПЛІНИ.....	6
ПЕРЕЛІК ОСНОВНИХ ТА ДОДАТКОВИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ДЖЕРЕЛ.....	9

ВСТУП

В сучасних умовах вдосконалення та збільшення наукової інформації, швидкого оновлення знань, серйозне значення набуває підготовка висококваліфікованих фахівців, які мають високу професійну та теоретичну підготовку і здатних до самостійної творчої роботи. Всі ці якості необхідно виховувати у вищому навчальному закладі через активну участь студентів у виконанні науково-дослідних робіт. Залучення студентської молоді до самостійного наукового пошуку сприяє не тільки поглибленому вивченню навчальних дисциплін, але й розвитку особистості студента - оволодінню ним дослідницьких навичок, підвищенню культури його мови, етики та естетики ділового спілкування.

Навчальна дисципліна «**Основи наукових досліджень**» допомагає студентам розкрити можливості їх участі в науково-дослідній роботі як найбільш активній і творчій формі одержання знань. **Об'єктом** вивчення дисципліни є наука як сфера діяльності людини, що пов'язана з досягненням істини, отриманням нових знань, їх теоретичною систематизацією та практичним застосуванням. **Предметом** вивчення є процес організації наукового дослідження на різних етапах студентської науково-дослідної роботи. В результаті вивчення дисципліни та виконання досліджень за обраною темою студент **повинен** освоїти методологію і методику наукових досліджень, а також **вміти** відбирати й аналізувати необхідну інформацію, визначати мету і завдання та формулювати висновки, складати звіт, тези доповіді або підготувати статтю за результатами наукового дослідження.

1.1. Мета дисципліни – надати студентам базові знання про систему наукових досліджень з метою залучення їх до поточної та майбутньої науково-дослідної роботи, розкрити питання організації роботи в процесі наукового дослідження.

1.2. Завдання дисципліни - ознайомити студентів з необхідними засадами наукової діяльності в Україні, сформулювати уявлення про методологію та методи наукових досліджень, розвивати вміння підготовки та написання публікацій, курсових та дипломних робіт.

1.3. Компетенції, якими має володіти студент у процесі вивчення дисципліни

- Знати основні поняття, терміни, загальні аспекти науки;
- Мати уявлення про прикладне значення дисципліни;
- Набути навичок різноманітних теоретико-методологічних основ;
- Вільно оперувати основними поняттями та термінами;
- Мати навички науково-дослідної діяльності студентів;

- Володіти методикою підготовки та написання наукових робіт.

Наука є особливим видом людської пізнавальної діяльності, спрямованої на отримання об'єктивних, системно організованих і обґрунтованих знань про навколишній світ. Основою цієї діяльності є збір фактів, їх систематизація, критичний аналіз та синтез нових знань або узагальнень, які не тільки описують природні або суспільні явища, що спостерігаються, але й надають можливість встановлювати причинно-наслідкові зв'язки між ними.

Серед основних цілей науки можна назвати:

- пізнання і пояснення явищ навколишнього світу за допомогою законів, теорій та принципів;
- покращення якості життя завдяки застосуванню останніх наукових досягнень у практиці;
- прогнозування певних фактів, явищ тощо та формування вмінь спрямовувати процеси, які відбуваються в реальності.

Виходячи з цього, **наукову діяльність** можна визначити як інтелектуальну діяльність, спрямовану на отримання й застосування нових знань для вирішення певних проблем та забезпечення функціонування науки як єдиної системи.

Наукова діяльність у свою чергу тісно пов'язана з **науковим дослідженням** – процесом вивчення, експерименту, концептуалізації та перевірки теорії, пов'язаним з отриманням нових наукових знань.

Сучасні наукові дослідження здійснюються за трьома основними напрямками:

1. Фундаментальні наукові дослідження, які ґрунтуються на глибокому й всебічному вивченні предмета з метою отримання нових основоположних знань та з'ясування закономірностей досліджуваних явищ. Термін “фундаментальний” (з лат. “fundare” — засновувати, започатковувати) відображає спрямованість цих наук на дослідження основних законів природи.

2. Прикладні наукові дослідження — це дослідження, що використовують досягнення фундаментальної науки для вирішення практичних задач.

3. Науково-дослідні та дослідно-конструкторські розробки — тут поєднуються наука з виробництвом, забезпечуючи таким чином як наукові, так і технічні проробки даного проекту.

ЗМІСТ ДИСЦИПЛІНИ

ТЕМА 1. Об'єкт, предмет та завдання дисципліни.

Наукове дослідження як вид творчої діяльності людини. Основні визначення, поняття та завдання дисципліни. Особливості науково-дослідної діяльності в галузі туризму і сфери послуг. Об'єкт та предмет науки як певний фрагмент матеріальної чи духовної реальності. Об'єкт та предмет як реальність, що опосередкована системою понять і категорій, а також методами її дослідження. Об'єкт, предмет та завдання наукових досліджень у сфері туризму.

ТЕМА 2. Теоретичні основи наукового пізнання світу.

Світогляд людини і форми пізнання світу: сакральне, наукове та буденно-життєве пізнання світу. Поняття про методологію наукового дослідження. Онтологічна основа наукового дослідження. Значення Суцього в організації наукового дослідження. . Принцип гносеологічної та епістемологічної єдності. Основне питання взаємодії філософії та науки -- про відношення мислення до буття, або людини до навколишнього світу. Онтологія і наукове пізнання світу. Генетичний взаємозв'язок у системній єдності «релігія ↔ філософія ↔ наука»

ТЕМА 3. Загальні відомості про науку та вибір наукового дослідження.

Загальні відомості про науку. Вибір наукового дослідження. Взаємозв'язок об'єкту та суб'єкту пізнавального процесу. Загальна структура науки. Особливості розвитку туризмознавства. Поняття про фундаментальні та прикладні науки. Класифікація наукових досліджень. Структурні елементи наукового дослідження. Етапи науково-дослідної роботи.

ТЕМА 4. Теоретичні основи дослідження.

Теоретичні дослідження. Мета й завдання теоретичних досліджень. Етапи теоретичних досліджень. Методика та методи науково-теоретичних досліджень: логічний, історичний, дедуктивний та індуктивний, аналіз і синтез, форсайт-технологій, прогнозування та моделювання у туризмознавчих дослідженнях.

ТЕМА 5. Експериментальні основи дослідження.

Експериментальні дослідження та класифікація експериментів. Розробка плану та програми експерименту. Визначення мети й завдань експерименту.

Вибір параметрів та обґрунтування об'єму експерименту.. Обґрунтування кількості дослідів, черговості їх реалізації, визначення послідовності зміни факторів та ступеня їх зміни. Обґрунтування засобів вимірювання; опис проведення експерименту; обґрунтування засобів обробки та аналізу результатів. Організація робочого процесу експериментатора та ведення запису результатів дослідження.

ТЕМА 6. Обробка результатів експериментальних досліджень.

Аналіз експериментальних досліджень. Основи теорії випадкових помилок та методи визначення випадкових похибок у вимірах. Послідовність математичних обробок експериментальних даних. Визначення абсолютної помилки кожного результату та показника розкидання окремих результатів досліджень. Обчислення стандартного відхилення окремого результату та перевірка надійності результатів дослідження.

Використання ПЕОМ для математичної обробки результатів експериментальних досліджень. Методи графічної обробки результатів вимірювань. Формулювання висновків та пропозицій на основі результатів експериментального дослідження.

ТЕМА 7. Оформлення результатів наукової роботи.

План викладу наукової роботи. Вимоги до оформлення текстової частини. Правила використання у тексті чисел, знаків, одиниць, формул тощо. Вимоги щодо оформлення таблиць та ілюстрацій. Примітки та посилання на різноманітні джерела інформації.

Література, інші джерела інформації та оформлення додатків. Форми подання результатів наукового дослідження: тези доповіді, стаття, брошура, монографія, науково-технічний звіт, винахід тощо.

ТЕМА 8. Застосування та ефективність наукових досліджень.

Етапи застосування результатів наукової роботи: дослідно-виробниче застосування та серійне застосування. Їх сутність і порядок проведення. Авторський нагляд. Поняття ефекту застосування НДР та його види. Визначення ефективності праці наукового працівника, науково-дослідницької групи або організації. Методика розрахунку економічного ефекту застосування науково-дослідної роботи.

ТЕМА 9. Понятійно-термінологічні системи та територіальна організація сфери туризму.

Географічна регіоналістика та геотуристика (географія туризму). Поняття про міждисциплінарний зв'язок. Залежність стану освоєння туристичного потенціалу та рівня розвитку відповідної споживчо-туристичної інфраструктури від загального рівня розвитку продуктивних сил регіону. Суспільно-географічні аспекти регіональних диспропорцій національного та світового туристичного ринку. Геотуристичне районування території України та наукове дослідження макрорегіональної структури глобального цивілізаційного простору.

ТЕМА 10. Система науково-дослідної роботи студентів у вищому навчальному закладі.

Організація та форми науково-дослідної роботи студентів: навчально-наукові семінари, НДР під час проходження виробничої практики, участь у наукових гуртках, конференціях та конкурсах на кращу студентську роботу.

Види студентських наукових досліджень: реферат, тези, наукова доповідь, стаття, курсова та магістерська робота. Публікація результатів НДР студентів. Магістратура та аспірантура як форми підготовки кадрів та здійснення НДР у вищій школі.

ТЕМА 11. Принципи відбору та роботи з науковою інформацією.

Спостереження, збір, обробка і накопичення наукової інформації та реєстр матеріалів дослідження. Форми запису опрацьованого матеріалу (план, тези, конспект, цитати, анотація). Записи в зошитах і на картках. Посилання на різноманітні джерела інформації. Систематизація накопиченої інформації та ведення картотеки. Вирізки з періодики та ксерокопії. Усні свідчення, аудіо та відео інформація. Ведення робочого щоденника наукового дослідження. Висунення робочих гіпотез, уточнення предмету дослідження, напрямків збирання матеріалів з урахуванням наявної інформації.

ТЕМА 12. Основні етапи проведення та презентація результатів наукового дослідження.

Підготовчий етап. Визначення теми та теоретичних основ наукового дослідження. Збір і вивчення інформації. Визначення проблеми та розробка методики дослідження. Складання плану наукового дослідження. Проведення дослідження. Обробка наукової інформації. Формулювання результатів наукової роботи. Робота над текстом наукового дослідження. Структура наукового дослідження. Технічне оформлення наукової роботи. Захист результатів дослідження.

ПЕРЕЛІК ОСНОВНИХ ТА ДОДАТКОВИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ДЖЕРЕЛ

Основні

1. Закони. Конституція України (із змінами від 8 грудня 2004 року). Закон України «Про Державний Гімн України» - К.: Видавничий дім «Скіф», 2007. – 48 с.
2. Закон України «Про вищу освіту» №2984-III, із змінами від 19 січня 2010 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.osvita.org.ua/pravo/law_05/. – Назва з екрана.
3. Закон України «Про наукову і науково-технічну діяльність» № 1977-XII, із змінами від 19 грудня 2006 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.osvita.org.ua/pravo/law_06/. – Назва з екрана.
4. Закон України «Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки» від 11 липня 2001 року № 2623-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2623-14>. – Назва з екрана.
5. Закон України «Про інформацію» від 2 жовтня 1992 року № 2657-XII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>. – Назва з екрана.
6. Закон України «Про науково-технічну інформацію» від 25 червня 1993 року № 3322-XII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/law/93_nti.html. – Назва з екрана.
7. Закон України «Про наукову та науково-технічну експертизу» від 22.05.1995 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1995. – № 6. – С. 52.
8. Положення про підготовку науково-педагогічних і наукових кад-рів. Постанова Кабінету Міністрів України від 1 березня 1999 року № 309 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.vak.org.ua/docs//maininfo/law_acts/training_statute.pdf. – Назва з екрана.
9. Положення Міністерства освіти і науки України про організацію наукової, науково-технічної діяльності у вищих навчальних закладах III та IV рівнів акредитації від 1 червня 2006 року № 422 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://elib.crimea.edu/zakon/min422.pdf>. – Назва з екрана.
10. Документація. Звіти у сфері науки і техніки. Структура і правила оформлення. ДСТУ 3008-95 / Держстандарт Украї-ни. – Вид. офіц. – К.: Держстандарт України, 1995. – 38 с.
11. Про схвалення Концепції розвитку національної інноваційної системи : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 17 червня 2009 р. № 680-р. // Офіційний вісник України. – 2009. – № 47 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ovu.com.ua/articles/> – Назва з екрана.
12. Абрамов В. І. Методологія системного підходу та наукових досліджень (Дослідницькі та інноваційні процеси в державній службі): навч.-метод. посіб. / В. І. Абрамов, В. Х. Арутюнов. – Київ: КНЕУ, 2005. – 178 с.
13. Бібліографічний запис. Бібліографічний опис. Загальні вимоги та правила складання: ДСТУ ГОСТ 7.1:2006 / [Чинний від 2007-07-01] / – Київ: Держспоживстандарт України, 2007. – III, 47 с. – (Національний стандарт України).
14. Войно-Ясенецький В. Ф. (Архієпископ Лука). Наука и религия / Валентин Феликсович Войно-Ясенецький. – М.: ОБРАЗ, 2008. – 192 с.

15. Грищенко І. М. Основи наукових досліджень: навч. посіб. / Грищенко І. М., Григоренко О. М., Борисенко В. О. – Київ: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2001. – 186 с.
16. Документація. Звіти у сфері науки і техніки. Структура і правила оформлення: ДСТУ 3008-95 [Чинний від 1996-01-01]. – Київ: Держстандарт України, 1995. – V, 35 с. – (Національний стандарт України).
17. Єріна А. М. Методологія наукових досліджень: навч. посіб. / Єріна А. М., Захожай В. Б., Єрін Д. Л. – Київ: Центр навч. л-ри, 2004. – 212 с.
18. Ковальчук В. В. Основи наукових досліджень: навч. посіб. / В. В. Ковальчук, Л. М. Моїсєєв. – Київ: Професіонал, 2005. – 240 с.
19. Крушельницька О. В. Методологія та організація наукових досліджень: навч. посіб. / О. В. Крушельницька. – Київ: Кондор, 2006. – 206 с.
20. Кун Т. Структура научных революций / Томас Кун; пер. с англ. И. З. Налетова. – М.: АСТ МОСКВА, 2009 – 317 с.
21. Новиков А. М. Методология научного исследования / А. М. Новиков, Д. А. Новиков. – М.: Книжный дом «ЛИБРИКОМ», 2010. – 280 с.
22. Олійник Я. Б. Теоретичні основи розміщення продуктивних сил і регіональної економіки / Я. Б. Олійник, А. В. Степаненко. – К.: ВГЛ Обрії, 2011. – 182 с.
23. Підгрушний Г. П. Територіальна організація суспільства: сучасні підходи до розуміння категорії та її практичне значення / Г. П. Підгрушний // Український географічний журнал. – 2010. – № 2. – С. 40–44.
24. Пилипчук М. І. Основи наукових досліджень: підручник / Пилипчук М. І., Григор'єв А. С., Шостак В. В. – Київ: Знання, 2007. – 270 с.
25. Романчиков В. І. Основи наукових досліджень: навч. посіб. / В. І. Романчиков. – Київ: Центр навч. л-ри, 2007. – 254 с.
26. Соловійов С. М. Основи наукових досліджень: навч. посіб. / С. М. Соловійов. – Київ: Центр навч. л-ри, 2007. – 176 с.
27. Стеченко Д. М. Методологія наукових досліджень: підручник / Д. М. Стеченко, О. С. Чмир. – Київ: Знання, 2007. – 317 с.
28. Философия науки в вопросах и ответах / В. П. Кохановский [и др.]. – [Изд. 6-е.]. – Ростов-на-Дону: Феникс, 2010. – 346 с.
29. Философский словарь / [авт.-сост. И. В. Андрущенко, О. А. Вусатюк, С. В. Линецкий, А. В. Шуба]. – К.: А.С.К., 2006. – 1056 с.
30. Цехмістрова Г. С. Основи наукових досліджень: навч. посіб. / Г. С. Цехмістрова. – Київ: Видавничий Дім «Слово», 2003. – 240 с.
31. Шейко В. М. Організація та методика науково-дослідницької діяльності: підручник / В. М. Шейко, Н. М. Кушнарєнко. – 5-те вид., стер. – Київ: Знання, 2006. – 307 с.
32. Шуканов П. В. Сакральньо-наукові основи освітнього процесу / П. В. Шуканов, А. А. Шуканова // Імідж сучасного педагога: всеукр. наук.-практ. журнал. – Полтава, 2012. – № 3 (122). – С. 3–6.

Додаткові

33. Библиейский справочник Геллея / [пер. с англ. Рыбакова О. А.]. – СПб.: Библия для всех, 2010. – 784 с.
34. Библиографическая запись. Сокращения слов на русском языке. Общие требования и правила: ГОСТ 7.12–93 / [Чинний від 1995-07-01]. – Минск. Межгосударственный совет по стандартизации, метрологии и сертификации, 1993. – III, 12 с. – (Міждержавний стандарт).
35. Блаженный Августин. Христианская наука или Основания Священной Герменевтики и Церковного Красноречия / Блаженный Августин, епископ Иппонский. – СПб: Изд-во «Библиополис», 2006. – 512 с.
36. Вертьянов .С. Происхождение жизни: факты, гипотезы, доказательства. 4-е изд. / Сергей Вертьянов. – Свято-Троицкая Сергиева Лавра, 2007. – 145 с.
37. Генон Р. Очерки о традиции и метафизике / Рене Генон; пер. с фр. В. Ю. Быстрова. – СПб.: Азбука, 2000. – 320 с.
38. Маца К. А. Земная планетарная система (опыт исследования системной организации Земли): [монография] / К. А. Маца. – К.: Издательство географической литературы «Обрії», 2012. – 264 с.
39. Модернізація туризмознавства: теорія і практика партнерства: монографія / за заг. ред. Г. П. Скляра. – Полтава: ПУЕТ, 2015. – 372 с.
40. Немець К. А. Статистичні методи і обробка геоінформації / К. А. Немець, К. Ю. Сегіда. – Х.: ХНУ ім. В. Н Каразіна, 2012. – 52 с.
41. Реймерс Н. Ф. Экология (теория, законы, правила, принципы и гипотезы) / Н. Ф. Реймерс. – М.: Журнал «Россия Молодая», 1994. – 367 с.
42. Скворцов Л. В. Информационная культура и цельное знание / Л. В. Скворцов. – М.: Издательство МБА, 2011. – 440 с.
43. Сонько С. П. Вплив глобалізаційних процесів на самоорганізацію та саморозвиток регіонів / С. П. Сонько, О. М. Голубкіна // Регіональна бізнес-економіка та управління. – Вінниця: «Вінпринт», 2010. – № 3(27). – С. 35–43.
44. Топчієв О. Г. Методологічні трансформації і сучасні парадигми в географії / О. Г. Топчієв // Український географічний журнал. – 2010. – № 2. – С. 22–25.
45. Тоффлер Э. Третья волна / Элвин Тоффлер. – М.: АСТ МОСКВА, 2010. – 795 с.
46. Шаблій О. І. Основи суспільної географії / О. І. Шаблій. – Львів: ЛНУ ім. Івана Франка, 2012. – 296 с.
47. Шуканов П. В. Використання етимологічного методу в сакральній-географічних дослідженнях // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. – 2012. – № 997. – С. 164–168.
48. Шуканов П. В. Суспільно-географічні особливості та метафізичні передумови глобальної кризи // Часопис соціально-економічної географії : міжрегіонал. зб. наук. пр. – Х.: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2012. – № 13 (2). – С. 38–42.